

УДК 027.54(470-25)(091)

doi: 10.19090/cit.2019.34.52-66

Прегледни рад

Руска државна библиотека у Москви – од музејске збирке књига до колекције од националног значаја

Биљана М. Ђурашиновић
biljana.djurasinovic@gmail.com

Сажетак

У тексту су описани развој и колекције Руске државне библиотеке у Москви, од Музеја Румјанцева, основаног 1828. у Санкт-Петербургу, до данашњих дана. Посебна пажња посвећена је периоду од шездесетих година 19. века, када је фонд поменутог музеја премештен из Санкт-Петербурга у Москву, где је представљао прву музејску колекцију у Руском царству. На основу тадашњих прописа, данашња Руска државна библиотека била је прва општедоступна библиотека у Москви. Део њених фондова представљале су, а и данас чине, рукописне и штампане публикације из различитих периода српске историје.

Након револуције 1917, пред ову установу постављени су нови задаци, који су били у складу са тадашњим државним уређењем, које је, упркос прилагођавањима у појединим периодима, опстало до почетка деведесетих година 20. века. Нове околности учиниле су да Руска државна библиотека још једанпут у својој историји промени статус и улогу, која се, уз примену нових информационих технологија, успешно развија и у 21. веку.

Кључне речи: Руска државна библиотека, Москва, историјат, колекције и организација, Музеј Румјанцева, српске рукописне и штампане књиге

Увод

Током 18. и средином 19. века настављене су, на територији Руског царства, реформе започете још у време цара Петра Великог, које су омогућиле развој образовних и културних институција. Основани су Академија наука у Санкт-Петербургу и Универзитет у Москви, а фондови библиотека које су формиране у оквиру њих омогућавали су приступ публикацијама неопходним, пре свега, за бављење научноистраживачким радом. Поред ових установа, крајем 18. века основана је и национална библиотека у Санкт-Петербургу.

Од специјалних библиотека, 1828. године је, у Санкт-Петербургу основан Музеј Румјанцева,¹ који је за јавност отворен три године касније. Док се налазио у Санкт-Петербургу од 1845. до 1861. је, према тадашњим прописима, био у саставу Царске јавне библиотеке.² Основу његовог фонда³ чинила је колекција грофа Николаја Петровича Румјанцева (1754–1826).⁴

¹ На основу указа цара Николаја I Романова.

² Данашња Руска национална библиотека, основана 1795. године.

³ Обухватао је више од 28.000 књига, више од 700 рукописа (међу којима и неколико стотина инкунабула) и 1000 карата. Међу њима су били радови научника 18. и 19. века, прво издање *Енциклопедије* Дидроа и Даламбера и породични архив породице Румјанцев (преписка из 17. и 18. века, имовинска и друга документа творца фонда, као и његовог брата). Од споменика значајних за руску културу и историју може се издвојити *Добрилово јеванђеље* из 12. века писано на пергаменту, два договора између Новгородa и Ханзе из 14. века и царски родослов из доба владавине Ивана Грозног. Од страних публикација заступљена су дела хуманисте Леонарда Брунија о Првом пунском рату из 15. века, Салустијеви рукописи и друго.

⁴ Дипломата, председник Државног савета, члан неколико учених друштава и један од најобразованијих представника своје епохе. Захваљујући државним функцијама које је обављао у различитим периодима живота, познавању неколико језика и великој љубави коју је гајио према споменицима писмености, сакупио је веома вредну колекцију рукописа и старих штампаних књига на словенским и другим језицима.

До пресељења Музеја у Москву и његовог отварања за јавност, за њу је урађен само опис рукописа.⁵

Одлуком Комитета министара 1861. године, фонд Музеја Румјанцева премештен је у Москву. Кроз различите периоде, од средине 19. века до почетка двадесетих година 20. века, библиотечки фонд био је везан за Музеј. Од тог периода до савременог доба, део је колекција данашње Руске државне библиотеке у Москви.⁶ О променама њеног статуса и улоге, од формирања збирке у Москви до стварања колекције од националог значаја, биће више речи у наставку текста.

Историја Руске државне библиотеке – од пресељења у Москву до револуције 1917. године

До оснивања Московског јавног музеја и музеја Румјанцева, најзначајнија библиотека у Москви била је она у оквиру Универзитета,⁷ основана педесетих година 18. века. Поред тога, „у Москви су у првој четвртини XVIII века, поседници, отац и син Кипријанов, отворивши нову штампарију планирали да направе Јавну свенародну библиотеку, (...) а овај предлог је 1727. године након смрти оца В. В. Кипријанова предат на разматрање Сенату и Синоду.“⁸ Ова идеја није била усвојена, али је чинила добру основу за отварање прве општедоступне библиотеке у Москви, што је, у почетним годинама рада, требало да буде садашња Руска државна библиотека. Наиме, „оснивање Московске јавне библиотеке односи се на почетак новог историјског периода када се распадао феудално-кметовски систем и убрзавао развој капитализма у Русији што је утицало и на економски, политички и културни живот.“⁹

У периоду од 1861. до почетка 1863. године остварен је план организације Московског јавног музеја и музеја Румјанцева, који је обухватао уређење почетног фонда, израду каталога и отварање читаонице. Године 1862. озваничен је документ Положај Московског јавног музеја и музеја Румјанцева,¹⁰ којим је регулисан рад ове установе и њен нови статус. Библиотека се налазила у осам просторија зграде области Ваганково, где је, почетком 15. века, била и једна од резиденција московских великих кнезова. „Музеј је приликом оснивања обухватао седам целина: 1. библиотеку, 2. одељење рукописа и староштампане словенске књиге, 3. лепих уметности и класичних старина, 4. хришћанских старина, 5. етнографски кабинет, 6. кабинет за минералогiju и 7. кабинет зоологије.“¹¹ Ствари из области минерологије и зоологије 1864. и 1865. године предате су Московском универзитету.

⁵ Саставио га је Александар Христифорович Востоков (Александр Христифорович Востоков, 1781–1864), филолог-слависта, пеник, палеограф и археограф. – Детаљније видети на: *Сошрудники РНБ – деятели науки и культуры Биографический словарь*, т. 1–4, „Востоков Александр Христифорович (Остенек Александр Вольдемар)“, преузето 16. 7. 2018, http://nlr.ru/nlr_history/persons/info.php?id=192.

⁶ Установа је, од свог оснивања, неколико пута мењала име: у периоду од 1862. до 1869. носила је назив Московски јавни музеј и музеј Румјанцева (Московский публичный музей и Румянцевский музей); од 1869. до 1913. Московски јавни и музеј Румјанцева (Московский публичный и Румянцевский музей); од 1913. до 1917. Царски московски и музеј Румјанцева (Императорский Московский и Румянцевский музей); од 1917. до 1925. Државни музеј Румјанцева (Государственный Румянцевский музей); од 1925. до 1992. Државна библиотека Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Ильич Лењин“ (Государственная библиотека СССР имени В. И. Ленина). Након завршетка Великог отаџбинског рата додељен јој је орден Лењина за заслуге у сакупљању и чувању књијних фондова и давању на коришћење свим категоријама корисника. Орден је додељен на двадесетогодишњицу преименовања Државног музеја Румјанцева у Државну библиотеку Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Ильич Лењин“. Од 1992. носи назив Руска државна библиотека (Российская государственная библиотека).

⁷ Поседевала је више од 120.000 примерака публикација.

⁸ *История Государственной ордена Ленина библиотеки СССР имени В. И. Ленина за 100 лет: 1862–1962* (Москва: Государственная ордена Ленина библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1962), 9.

⁹ Исто.

¹⁰ Положение о Московском публичном музеуме и Румянцевском музеуме.

¹¹ *История Государственной ордена Ленина библиотеки СССР имени В. И. Ленина...*, 16.

Бурашиновић Б. „Руска државна библиотека у Москви...“, 52–66

У почетним годинама рада фонд се попуњавао обавезним примерком (који је Библиотека примала од 1862. године), поклонима грађана и запослених. У оквиру ове активности предато је и хиљаду дупликата из фонда Царске јавне библиотеке у Санкт-Петербургу. „Првог јануара 1864. године у Румјанцевском музеју налазило се 28.512 књига, 1050 рукописа, 4 предмета класичне старине, 1695 медаља и новчића, 12.419 минерала, 163 јединица у Етнографском одељењу.“¹²

Фонд рукописног одељења, које је једно од најважнијих за рад библиотеке од националног значаја, попуњаван је поклонима појединаца који су допринели развоју руске културе и науке,¹³ највећим делом у 19. веку. У оквиру њега налазили су се рукописи, старе штампане књиге, преписка, документациони материјал и друго. Тако, део колекције тадашњег Московског јавног музеја и музеја Румјанцева постали су: списи Јосифа Волоцког,¹⁴ Максима Грка,¹⁵ Библије на грчком језику Алда Мануција¹⁶ из 1518; Новог завета чији је уредник био Еразмо Ротердамски;¹⁷ Синајски кодекс Тишендорфа;¹⁸ дела Ђордана Бруна, Хорација (штампано 1476), Аристотела (штампано 1498), Херодота (штампано 1502). Касније је колекција страних староштампаних књига допуњена са још 26 инкунабула, 99 публикација штампаних од 1501. до 1550, односно палеотипа и других ретких издања. Део ове колекције¹⁹ постали су и староруски текстови из 15. века, молдавске даровнице писане у 15. и 16. веку и украјинска документа из 17. и 18. века.

Фонд Одељења књига на руском језику увећао се публикацијама и рукописима некадашњих запослених у Музеју Румјанцева: писца и филозофа Владимира Федоровича Одојевског (Владимир Федорович Одоевский, 1804–1869) и историчара и археографа Михаила Алексејевича Веневитинова (Михаил Алексеевич Веневитинов, 1844–1901). „Обимом и богатством садржаја посебно је значајан архив историчара М. П. Погодина,²⁰ који су Рукописном одељењу предали његови наследници. Опширна преписка Погодина током целог педесетогодишњег периода – од 1820. до 1870, са писцима, учењацима, државним и друштвеним делатницима Русије и словенских држава, његови дневници и записи о књигама обухватили су различите и веома цењене материјале о историји Русије 19. века. У оквиру њих огледао се живот Московског универзитета између 1820. и 1840. године, делатност Московског словенског комитета од 1850. до 1870. године и руско-словенске културне везе, развој руске историјске науке, литературе, публицистике и журналистике прве половине 19. века.“²¹ Поред тога, за историју Руског царства значајна је архивска грађа Димитрија Алексејевича Милјутина (Дмитри Алексеевич Милютин, 1816–1912)²² на основу које је могуће извршити увид у

¹² Людмила Михайловна Коваль, *На блајое просвещение: Из историји Российской государственной библиотеки* (Москва: Пашков дом, 2012), 85.

¹³ Колекције Ундолског, Норова и Севастјанова.

¹⁴ Оснивач и игуман Јосифо-Волоцког манастира. – Детаљније видети на: *Православная Энциклопедия под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирилла*, „Јосиф“, преузето 18. 8. 2018, <http://www.pravenc.ru/text/578410.html>.

¹⁵ Детаљније видети на: *Электронная библиотека Института философии РАН, Новая философская энциклопедия*, „Максим Грек“, преузето 15. 7. 2018, <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASH019bdfef58c38828fa2579b>.

¹⁶ Детаљније видети на: *Aldus Manutius, italian printer*, преузето 18. 8 2018, <https://www.britannica.com/biography/Aldus-Manutius>.

¹⁷ Детаљније видети на: *Desiderius Erasmus, dutch humanist and scholar*, преузето 18. 8 2018, <https://www.britannica.com/biography/Desiderius-Erasmus>.

¹⁸ Детаљније видети на: *Konstantin von Tischendorf, german scholar*, преузето 18. 8 2018, <https://www.britannica.com/biography/Konstantin-von-Tischendorf>.

¹⁹ Збирке Муханова и Беляјева.

²⁰ Михаил Петрович Погодин, 1800–1875, историчар, публициста, писац, издавач и колекционар. – Детаљније видети на: *Энциклопедия всемирная история*, „Погодин Михаил Петрович“, преузето 15. 7. 2018, http://w.histrf.ru/articles/article/show/pogodin_mikhail_petrovich.

²¹ *История Государственной оргена Ленина библиотеки СССР имени В. И. Ленина...*, 249.

²² Руски државни и војни делатник. – Детаљније видети на: *Научная электронная библиотека, Исторические науки, Отечественная история*, „Д. А. Милютин – государственный деятель и историк русской армии“ (тема дисертации и автореферата по ВАК 07.00.02, кандидат исторических наук Габелко, Дмитрий Евгеньевич), преузето 20. 7. 2018, <http://www.disscat.com/content/d-milyutin-gosudarstvennyi-deyatel-i-istorik-russkoi-armii>.

спољну и унутрашњу политику цара Александра II Романова (владао од 1855. до 1881), који је значајан због укидања кметства, што је имало утицај на целокупно руско друштво краја 19. и почетка 20. века.

За изучавање културе и науке Далеког истока велику вредност има колекција коју је Московском јавном музеју и музеју Румјанцева поконио државни саветник, дипломата и синолог Константин Андријанович (Андрејанович) Скачков (Константин Андрианович (Андрејанович) Скачков, 1821–1883).²³ Обухватала је „(...) 1378 публикација на кинеском језику (1115 штампаних техником ксилографије и 263 рукописа) у 10.912 томова, 57 публикација на манџурском²⁴ (57 штампаних техником ксилографије²⁵ и 4 рукописа) у 785 књига; поред ових докумената постојали су и материјали из 15. века; књиге о Русији, књиге ретке и у самој Кини.“²⁶ Власник је за њу саставио и стручни каталог.

Међу аутографима у оквиру Рукописног одељења налазила су се и дела песника епохе Просветитељства Гаврила Романовича Державина (Гавриил Романович Державин, 1743–1816); писаца Александра Сергејевича Пушкина (Александр Сергеевич Пушкин, 1799–1837) и Михаила Јурјевича Љермонтова (Михаил Юрьевич Лермонтов, 1814–1841); композитора Михаила Ивановича Глинке (Михаил Иванович Глинка, 1804–1857) и сликара Валентина Александровича Серова (Валентин Александрович Серов, 1865–1911). Значајна је и грађа Александра Ивановича Херцена (Александр Иванович Герцен, 1812–1870)²⁷ и Николаја Платоновича Огарјова (Николай Платонович Огарёв, 1813–1877)²⁸ о декабристима.²⁹

Прва публикација која је припремљена у оквиру Рукописног одељења била је издање фотографија минијатура Московске синодалне библиотеке, коју је израдио Алексеј Јегорович Викторов (Алексей Егорович Викторов, 1827–1883).³⁰ Године 1860. објављена је документациона грађа, коју су за штампу приредили А. Е. Викторов и тадашњи управник Одељења рукописа Царске јавне библиотеке А. Ф. Бичков.³¹ Њиме је обухваћен и каталог словенско-руских књига на црквенословенском (од почетка словенске штампе). Први каталог Одељења штампан је 1870. године.

Године 1912, поводом педесетогодишњице оснивања Московског јавног музеја и музеја Румјанцева, издато је фототипско издање *Арханђелској јеванђеља* из 11. века.³² Следеће године је, у част тристоте годишњице доласка на престо царске породице Романов, промењен и назив установе у Царски московски музеј и музеј Румјанцева и под тим именом позната је до Револуције 1917. године.

²³ Детаљније видети на: *Румянцевский музей, виртуальная реконструкция, люди*, „Скачков Константин Андрианович (Андрејанович) Коллекционер. Даритель“, преузето, 16. 7. 2018, <http://www.rmuseum.ru/data/authors/s/skachkovka.php>.

²⁴ Преци Манџураца били су тунгуско племе Јурчена (Жучен), који су, почетком 12. века усвојили име Манџу.

²⁵ Ксилографске (дрворезне) књиге појавиле су се у Кини током 8. века, као комбинација два поступка – бакрореза и печата. Тачна репродукција штампаних цртежа и текстова у употреби је од 10. века. У Европи се употребљавају у последњим годинама 14. и средином 15. века, а најчешће су штампане слике светаца. – Детаљније видети у: Жак Жерне, *Кинески свећ* (Београд: Слио, 2007), 340 и 342; Aleksandar Stipčević, *Povijest knjige* (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985), 293.

²⁶ Коваль, *На блаіое ірсовещеніе...*, 134.

²⁷ Писац и друштвени делатник. – Детаљније видети на: *Энциклопедия всемирная история*, „Герцен Александр Иванович“, преузето 15. 7. 2018, https://w.histrf.ru/articles/article/show/giertsien_alieksandr_ivanovich.

²⁸ Песник и публициста. – Детаљније видети на: *Энциклопедия всемирная история*, „Огарёв Николай Платонович“, преузето 15. 7. 2018, https://w.histrf.ru/articles/article/show/ogariov_nikolai_platonovich.

²⁹ Племићи револуционари у царској Русији, са којим почиње борба за укидање кметства. Назив су добили по побуни од 14. децембра 1825. године, која је угушена. – Детаљније видети у: *Мала енциклопедија просветља, Ойшша енциклопедија 1 (А–Љ)*. Друго издање (Београд: Просвета, 1970), 385–386.

³⁰ Археограф, библиограф, историчар књиге. – Детаљније видети на: *Православная Энциклопедия под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирилла*, „Викторов“ преузето 20. 7. 2018, <http://www.pravenc.ru/text/158602.html>.

³¹ Афанасий Федорович Бычков, 1818–1899, библиограф, историчар, археограф и палеограф. – Детаљније видети на: *Сотрудники РНБ — деятели науки и культуры. Биографический словарь*, т. 1–4, „Бычков Афанасий Федорович“, преузето 15. 7. 2018, http://www.nlr.ru/nlr_history/persons/info.php?id=35.

³² Написано на пергаменту, са укупно 178 листова. – Детаљније видети на: *Православная Энциклопедия под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирилла*, „Архангельское евангелие“, преузето 20. 7. 2018, <http://www.pravenc.ru/text/76448.html>.

Од оснивања су се у Библиотеци израђивала два одвојена алфабетска каталога: ћирилични (за издања на руском, украјинском, бугарском, српском итд.) и латинични (поред језика који користе ово писмо, у њему су пописана и издања на латинском и грчком). Прве инструкције за опис књига израђене су 1912, а биле су у употреби до 1927. године. Поред каталога урађена је и картотека периодичних издања (новине и часописи). Од средине 19. до прве половине 20. века, запослени су остварили сарадњу са већином тадашњих већих библиотека у земљи (академија наука, универзитет и други) и иностранству, првенствено са Немачком и Француском.

Након Револуције 1917, пред Библиотеку су постављени нови задаци, који су претпостављали другачији статус и распоред послова, који је, уз одређене измене, трајао више од седамдесет година. У складу са тим добија и нови назив – Државни музеј Румјанцева.

Историја Руске државне библиотеке – у периоду постојања Савеза Совјетских Социјалистичких Република

У периоду од 1918. до 1922. извршена је конфискација³³ архивске и рукописне грађе познатих породица Царске Русије, међу којима су били: Барјатински (Барятинский), Шереметјеви (Шереметевий), Вјаземски (Вяземский), Воронцов-Дашкови (Воронцов-Дашков), што је утицало на повећање фондова Библиотеке, посебно у области војних наука, историје, уметности и књижевности.

Од црквених збирки, у Рукописно одељење тадашњег Државног музеја Румјанцева укључени су рукописи: Јосифо-Волоцког (до тада део фонда Московске духовне академије) и Тројице-Сергејевског манастира као извор за изучавање староруске уметности, од којих су поједини везани и за школу Андреја Рубљова.³⁴ За науку су значајни и документи другоименованог манастира о феудалним поседима и управљању руском државом од 14. до 17. века. Део библиотеке Државног музеја Румјанцева постала је и колекција бившег епархијског дома из Москве са 150.000 публикација различитог садржаја. Фонд публикација из природних наука увећан је са 50.000 томова књига које су биле део библиотеке Друштва руских лекара.

У оквиру Државног музеја Румјанцева је, након револуције 1917, успостављена и нова подела библиотечких фондова. На основу тога, „(...) у Библиотеци је било организовано 20 научних одељења:

1. Опште (енциклопедије, полиграфије, библиографије и др.)
2. Филозофија
3. Физичко-математичке науке
4. Биолошке науке
5. Геологија, минерологија, палеонтологија
6. Географија, антропологија, етнографија
7. Општа историја
8. Руска историја
9. Оријенталистика
10. Класична филологија
11. Западноевропска књижевност

³³ Након револуције 1917. године промењен је друштвенополитички оквир, првенствено преласком из монархистичког начина управљања на државни. У складу са тим је и имовина (међу којом су били и писани и штампани документи) друштвених група које су биле повезане са царском породицом и системом који је владао у Руском царству подржављена. Слично се десило и након Француске буржоаске револуције 1789, када је одлукама Велике народне скупштине 1792. године имовина некадашњих установа и појединачна монархистичко режима постала власништво државе.

³⁴ Иконописац, ученик Теофана Грка. – Детаљније видети на: *Свято-Троицкая Сергиева Лавра, Биография и творчество ирреодобной Андрея Рублева*, преузето 18. 8. 2018, <http://www.stsl.ru/news/all/biografiya-i-tvorchestvo-prepodobnogo-andreya-rubleva>.

12. Славистика
13. Руска књижевност
14. Уметност
15. Друштвене науке и право
16. Економске науке
17. Сеоска привреда
18. Медицина
19. Технологија
20. Локална књижевност

Накнадно су организована одељења војних наука и музике.³⁵

Поред физичке организације фондова, било је потребно да се публикације уреде на одређени начин, па се у складу са тим, 1919. године, у оквиру свих научних одељења, започело са израдом класификационе шеме за совјетске библиотеке. Поред тога, као део Државног музеја Румјанцева успостављена су одељења алфаветског каталога, часописа и дублета. Шефови одељења били су специјалисти из појединих области, а у раду су им помагали и други библиотечки радници, који су, поред помоћи при допуни података, вршили физичку и стручну обраду публикација. Члановима је омогућен приступ читаоници, док се повезивање публикација спроводило у оквиру књиговезнице. На овај начин успостављени су неопходни елементи за чување фонда, његову обраду и давање на коришћење, што је допринело ефикаснијем раду Библиотеке.

„Почетком 1921. Наркомпрос³⁶ је утврдио ново 'Правило за управљање Државним Румјанцевским музејом'.³⁷”³⁸ Средином исте године, ово тело је предложило Савету народних комесара реорганизацију Музеја Румјанцева, а на основу тога је одређено да се у оквиру Библиотеке налазе фондови: монографских и серијских публикација, ретких издања (музеј књиге), рукописа, дублета, као и књига над којима није извршена обрада. Поред тога, обухватала би и збирку у оквиру читаонице, одељење које би се бавило давањем информација о каталозима и кабинет за библиотекарство (чинила су га три одсека: научно-истраживачки, наставни и консултантско-информациони и три секције: за каталогизацију, библиотечку статистику и историју библиотека).³⁹ На челу Кабинета налазила се Љубов Борисовна Хавкина (Љубовь Борисовна Хавкина, 1871–1949).⁴⁰

Године 1923. штампан је *Водич њо Државном Румјанцевском музеју. Део њрви Библиошека*.⁴¹ Поред тога, објављени су и архивски материјали Одељења рукописа који су обухватили: дневник Александра Сергејевича Пушкина за период од 1833. до 1835. и преписку Константина Петровича Победоносцева (Константин Петрович Победоносцев, 1827–1907).⁴²

³⁵ *Истѡрија Государстѡвенной ордена Ленина библиотеке СССР имени В. И. Ленина...*, 68

³⁶ Народни комесаријат за просвећивање.

³⁷ Приложеније об управлении Государственным Румянцевским музеем.

³⁸ *Истѡрија Государстѡвенной ордена Ленина библиотеке СССР имени В. И. Ленина...*, 72.

³⁹ Од 1922. његов део чинио је и кабинет за библиотекарство Народног универзитета Шањавског. Овакав начин организовања био је до 1934, када се налазио у оквиру Државне библиотеке Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Иљич Лењин“, а затим Московског библиотечког института. Шест година касније, поново је враћен под управу Библиотеке, где наставља рад као Кабинет за библиотекарство.

⁴⁰ Доктор педагошких наука, теоретичар библиотекарства и један од организатора прво библиотечког курса у Русији 1913. године, одржаном при Народног универзитету Шањавског. – Детаљније видети на: *День за днѡм, кнѡга за кнѡгой, Блог библиотекарѡй Государстѡвенной универсальной научной библиотеке Красноярскоѡ края*, „2016. Љубовь Борисовна Хавкина. К 145-летию со дня рождения“, преузето 17. 7. 2018, <https://kraevushka.livejournal.com/588234.html>.

⁴¹ *Пушѡведошѡель њо Государстѡвенному Румянцевскому музею Выѡ. I Библиошека*.

⁴² Писац, преводилац, историчар цркве. – Детаљније видети на: *Из истѡрии Гаѡчинскоѡ дворца и имения Высѡавка архивных документов из фондов Центральной государственной истѡрической архива Санкт-Петербургѡа*, „К. П. Победоносцев“, преузето 17. 7. 2018, https://spbarchives.ru/gatchinapalace_5.6.

Од 1924. године урађена је нова организација послова унутар Библиотеке, која је подразумевала израду предметног каталога, централног каталога и унапређење рада са корисницима. Одржани су Прва конференција научних библиотека и Први сверуски библиографски скуп. Годину дана касније, Библиотека добија ново име – Државна библиотека Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Иљич Лењин“.⁴³ Реорганизацијом су спојена одељења за попуњавање, каталогизацију и чување грађе, а радило се и на изради стручног каталога. У овом периоду пажња се посвећује и развоју Оријенталног одељења, које се, између осталог, бавило и литературом народа на граници Русије са истоком и народа Савеза Совјетских Социјалистичких Република, на свим језицима осим руског. Једна од значајних предности постојања овог Одељења била је могућност размене публикација на страним језицима између библиотеке које су ушле у састав Савеза Совјетских Социјалистичких Република, што је допринело и повећању осталих фондова, а умногоме је било олакшано централизацијом набавке у оквиру државне библиотеке у Москви.

Библиотека је 1926. имала функционална (попуњавања, чувања, каталогизације, научних информација, читаоницу) и специјална одељења (рукописа, Музеј књиге – од 1934. Одељење ретких књига, оријенталних књига, Музеј А. П. Чехова у Москви и Музеј А. П. Чехова на Јалти). Као део развоја библиотечке делатности и повећања њене видљивости у друштву, у Државној библиотеци су исте године одржани: Други сверуски библиографски скуп и Друга конференција научних библиотека.⁴⁴ Први устав Библиотеке након преименовања усвојен је 1929. Исте године је, у оквиру Одељења за рад са корисницима, организована група за политичко-просветни рад (касније Сектор масовних послова),⁴⁵ као и посебно одељење војне литературе.⁴⁶ Двадесетих година 20. века почели су да се користе листићи по међународном формату (7,5x12,5cm), да би се од 1931. започело са израдом по два примерка листића за предметни каталог. Следеће године завршено је сређивање грађе дореволюционарног периода основног фонда. У периоду од 1922. до 1932. састављене су *Инструкције за каталогијацију*,⁴⁷ а 1931. године штампана је посебна брошура *Списак условних скраћеница, применених у каталогијацији*.⁴⁸ Од 1936. израђује се обједињени предметни каталог помоћног фонда.

Од 1931. до 1937. постојало је Удружење научних библиотека, које је функционисало у оквиру Библиотеке, а свој значај потврдило је организовањем конференције московских библиотека 1934. године.

Састављени су каталози ћирилских књига – инкунабула и палеотипа; руских књига 18. века и рукописа класика руске књижевности и публикација 19. и 20. века. Године 1930. и 1934. штампани су каталози стране периодике. У оквиру Одељења рукописа се до револуције 1917. године чувала и колекција старостампаних руских књига (1564–1741), која је 1930. постала део Одељења ретких књига. Поред тога, Одељењу су предата и издања руских књига издата до 1800, инкунабуле, палеотипи и издања штампана између 1551. и 1600. године. Девет година касније, одређена је гранична година за стара издања и принцип избора грађе, којима су обухваћена сва страна издања од 15. до 18. века и руска издања до 1825. године.

Радови из области библиотекарства, библиографије и историје књиге објављивани су у часописима: *Црвени библиотекар*, *Совјетска библиографија*, *Књига и њролетерска револуција*.⁴⁹ Од 1940. се, као део послова запослених у научно-библиографском одељењу, израђује рекомандирана библиографија.

⁴³ Государственная библиотека СССР имени В. И. Ленина.

⁴⁴ Централизована каталогизација у оквиру научних библиотека вршила се од 1927. године.

⁴⁵ Од 1936. постоји као самостално одељење.

⁴⁶ Основу фонда одељења чинила је колекција библиотеке бившег Главног штаба.

⁴⁷ *Инструкције по каталогијацији*.

⁴⁸ *Список условных сокращений, применяемых в каталогијацији*.

⁴⁹ *Красный библиотекар; Советская библиография; Книга и нролетерская революция*.

У оквиру издавачке делатности Библиотеке, пред почетак Великог отаџбинског рата штампано је неколико публикација: друго издање монографије *Пушкин у шtamи, 1814–1837: хронолошки преглед Пушкинових дела, штампаних за живота* Н. Сињавски (Н. Синявский) и М. Цјавловски (М. Цявловский) (Москва 1938, прво издање из 1914. године); *Војна књига 1934–1939* (Москва, 1941); *Анђичка лиџераџура* (Москва, 1941); *Асџрономија* (Москва, 1941); *Биологија* (Москва, 1941)⁵⁰ и друге. Од 1928. до 1938. штампана су и четири зборника која су се заснивала на материјалима одељења рукописа и ретких књига.

На почетку рата, Државна библиотека Савеза Совјетских Социјалистичких република „Владимир Иљич Лењин“ у свом фонду чувала је 10 милиона јединица библиотечке грађе. Октобра 1941. донета је одлука да се најзначајнији фондови разместе у Перм, што је извршено месец дана касније. Током читавог периода нацистичке окупације Библиотека је радила са корисницима, а значајну делатност остваривао је и кабинет за библиотекарство, који је 1942. године саставио план за научно-методолошки рад. Издавачка делатност је у ратним годинама била ограничена на публикације војно-политичке и војно-техничке садржине (око 40%).

Од 1946. до 1950. организоване су посебне читаонице које су обухватале публикације из различитих научних области. Библиотека је пружала помоћ рејонским библиотекама које су страдале у окупацији. Године 1946. део фонда постала је и колекција Николаја Александровича Рубакина (Николай Александрович Рубакин, 1862–1946),⁵¹ која је обухватала 80.000 томова публикација из 19. и 20. века. „Крајем 1946. у саставу фондова библиотеке ‘В. И. Лењин’ налазило се око 11 милиона јединица библиотечке грађе – десет пута више него 1917. и три пута више него 1925. године.“⁵² Поводом осамстоте годишњице оснивања Москве организована је изложба (1947). Исте године утврђени су *Начин израде обједињеног каталога руске књиџе великих библиотеке Савеза Совјетских Социјалистичких Република и План рада на састављању његовог каталога*.⁵³

Крајем 1952. усвојен је нови устав Државне библиотеке ордена СССР⁵⁴ „В. И. Лењина“.⁵⁵ Постојала је развијена међународна сарадња, посебно у области размене публикација са библиотекама Европе: Источне Немачке, Бугарске, Чехословачке, Мађарске, Румуније и других. Од 1954. Савез Совјетских Социјалистичких Република сарађује са UNESCO-м,⁵⁶ док је Руска државна библиотека од 1956. депозитна за све публикације које издаје ова организација. Поред тога, детаљније је развијана и библиографска делатност. У складу са тим, педесетих година објављен је обједињени каталог руске књиџе за период од 1798. до 1825. године, а шездесетих руске књиџе штампане грађанском ћирилицом у 18. веку. Овај период је у области класификације обележило штампање правила за опис нотних издања, а започело се и са радом на картама и атласима који су пристизали путем обавезног примерка.

Министарство културе Руске Совјетске Федеративне Социјалистичке Републике саставило је комисију, која је, почетком 1959. године створила Библиотечко-библиографску класификацију

⁵⁰ *Пушкин в џечашџи. 1814–1837. Хронолоџическиј указаџель џроизведенџи Пушкина, најџечашаннџих џри еџо жџзни; Военная књиџа. 1934–1939; Анђичная лиџераџура; Асџрономия; Биология.*

⁵¹ Писац, библиограф. – Детаљније видети на: Валентина Александровна Бородина, *Чиџашельская Вселенная Н. А. Рубакина*, преузето 20. 7. 2018, <http://www.pedagogika-cultura.ru/po-rubrikam-3/vydayushchiesya-sootchestvenniki/borodina-v-a-chitatelskaya-vselennaya-n-a-rubakina>.

⁵² *Исџория Государсџвенной ордена Ленина библиотеке СССР имени В. И. Ленина...*, 186.

⁵³ *Положение о сводном каталоге русской књиџи круџнейших библиотек СССР; План работ џо саставлению эџого каталога.*

⁵⁴ Орден који је Библиотеци додељен за заслуге у сакупљању и чувању књиџних фондова и давању на коришћење свим категоријама корисника, као и двадесетогодишњице преименовања Државног музеја Румјанцева у Државну библиотеку Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Иљич Лењин“. У ауторки доступним публикацијама спомиње се у званичним документима, док се библиотека углавном дефинише без додатка ордена, па је у складу са тим, у овом тексту коришћен такав назив.

⁵⁵ Устав Государственной ордена В. И. Ленина библиотеки СССР им. В. И. Ленина.

⁵⁶ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Бурашиновић Б. „Руска државна библиотека у Москви...“, 52–66

(ББК). Обухватала је 21 групу,⁵⁷ а због боље прегледности, накнадо је извршена подела на природне и друштвене науке. У складу са тим, Државна библиотека Савеза Совјетских Социјалистичких Република „Владимир Иљич Лењин“ извршила је, у оквиру одељења за класификацију, нову систематизацију послова. „У периоду од 1960. до 1968. године штампано је 25 делова (у тридесетак књига) првог издања таблица ББК за научне библиотеке. (...) 1965. у Москви је одржан Први свеокружни семинар у вези са ББК.“⁵⁸

Од шездесетих година управљање Библиотеком прелази из републичког на савезни ниво. У складу са тим, надлежност, уместо Министарства културе Русије, преузима установа Савеза Совјетских Социјалистичких Република задужена за културу. Поред тога, одређено је да Библиотека буде државни координациони центар за међубiblioteчку сарадњу.

Јубилеј посвећен четиристогодишњици штампарства у Русији обележен је организовањем изложбе Одељења ретких књига. У оквиру тога представљени су факсимили издања *Осџромировој јеванђеља (1056–1057 г)*, *Изборника Свјатослава (1073 г)*⁵⁹ и других.

Нова организација рада успостављена је седамдесетих година 20. века, када је усвојен и нови Устав. Током следеће деценије настављена је разрада Библиотечно-библиографске класификације и унапређење библиографских послова. Одржана је конференција московских библиотека, која се бавила фондом дисертација, као и радом у оквиру стручног каталога. Започело се и са аутоматизацијом библиотечног пословања.

Године 1991. је, у склопу сарадње са Међународним удружењем библиотекара, одржана њена годишња конференција на тему „Библиотеке и култура: међусобни однос“.

Руска државна библиотека од 1992. до савременог доба

У складу са друштвеноекономским и политичким променама у Русији, указом тадашњег председника, 1992. године установа добија назив Руска државна библиотека. Године 1994. основано је Руско библиотекарско удружење, које своју делатност обавља у просторијама Библиотеке. Започети су пројекти *Културно наслеђе Русије* и *Свјатослава модернизације Руске државне библиотеке*. Од 1996. израђује се електронски каталог дисертација, а две године касније започело се са и са уношењем новоприспелих издања. Крајем 20. века усвојен је нови Устав Руске државне библиотеке, у оквиру кога су додате и промене у складу са савременим носиоцима информација и развојем технологије. Њиме је одређено да „федерална државна буџетска установа ‘Руска државна библиотека’ (у даљем тексту – библиотека) представља некомерцијалну организацију, која обавља, првенствено библиотечку, библиографску, научноистраживачку, научноинформациону, методолошку, културно-просветитељску и образовну делатност.“⁶⁰

Данас се у фондовима Руске државне библиотеке налази више од 46 милиона јединица библиотечке грађе, а систем каталога обухвата: јединствени електронски каталог;⁶¹ главни

⁵⁷ А Марксизам-лењинизам Б Опште природне науке В Физичко-математичке науке Г Хемијске науке Д Геолошко-географске науке Е Биолошке науке Ж/Н Техника. Техничке науке П Пољопривредно добро. Сеоско пољопривредне науке Р Медицина. Медицинске науке С Опште друштвене науке Т Историја. Историјске науке У Економија. Економске науке Ф Комунистичке и радничке партије. Друштвено-политичке организације радника Х Држава и право. Правне науке Ц Војне науке. Војно дело Ч Наука. Просвета. Педагошке науке Ш Филолошке науке. Књижевне науке Щ Уметност. Уметничке науке Э Религија. Атеизам Ю Филозофске науке. Психологија Я Литература универзалног садржаја.

⁵⁸ Детаљније видети на: *Прошлое, Историја библиотеки, 1946–2003. године*, преузето 19. 7. 2018, <http://leninka.ru/index.php?doc=389>.

⁵⁹ *Осџромирово евангелија; Изборника Свјатослава*.

⁶⁰ *Устав Российской государственной библиотеки*, преузето 20. 7. 2018, https://www.rsl.ru/photo/!_ORS/1-O-BIBLIOTEKE/7-documenty/obshie/1_ustav-rgb.pdf.

⁶¹ У електронску библиотеку Руске државне библиотеке уносе се сва издања књига пристигла након 2003, а за издања од 1831. до 2002. урађен је само основни запис. Поред тога, унете су и дисертације одбрањене до 1985, аутореферати дисертација одбрањених до 1986, нотна издања и звучни записи, као и картографска издања пристигла од 2006. године. Поред тога, омогућен је и електронски приступ каталозима појединих одељења: каталог књига (издатих од 1831. до нашег времена), рукописа, старих штампаних књига (издатих између 1450. и 1830), дисертација и њихових аутореферата, стандарда, карата, материјала на страним језицима, нота и звучних записа, серијских публикација (осим новина), новина, микроформи, електронских докумената на оптичким дисковима и књига из Шнерсонове колекције.

систем каталога⁶² и лисне каталоге специјализованих фондова.⁶³ Корисник може бити сваки грађанин Руске федерације и осталих земаља старији од 14. година.

Од појединачних фондова могу се издвојити рукописи, ретка и вредна издања, литература из библиотекарства, библиографије и књижевности, нотна издања и картографска грађа.

Фонд рукописа обухвата око 700.000 јединица библиотечке грађе у распону од 6. века до нашег времена. „У оквиру њега сакупљене су рукописне књиге световног и духовног садржаја, архивске колекције, лична (породична, родослови) архива, архивски фондови државних, црквених, запослених у појединим училиштима и државним организацијама. Поседује фондове Петра I,⁶⁴ М. И. Кутузова,⁶⁵ П. А. Румјанцева-Задунског,⁶⁶ Г. Р. Державина, А. С. Грибоједова,⁶⁷ М. Ј. Љермонтова, Ф. И. Тјутчева,⁶⁸ В. О. Кључевског⁶⁹ и других виђенијих делатника руске историје и културе. Јединствену вредност у колекцији представљају споменици словенске и староруске књижевности и културе.“⁷⁰ У оквиру њих могу се издвојити јеванђеља: *Маријино (Маријинско)* из 11. века,⁷¹ *Добромирово* с почетка 12. века⁷² и *Бојанско* с почетка 13. века.⁷³

Од српских рукописа у колекцијама Руске државне библиотеке налазе се: препис дела *Крмчије (Законојравила, Номоканона)*⁷⁴ Светог Саве, настао у цркви Светог Петра и Павла код Новог Пазара 1305. писан на пергаменту, са предговором тадашњег епископа рашког Григорија, два преписа *Душановог законика (Аџоски и Сџрушки)*,⁷⁵ писана на хартији, Атоски између 15. и 16. века, а Струшки у 15. веку, српским полууставним писмом. За историју српске књижевности значајан је и спис *Жиџија десјоша Сџефана Лазаревића* из 15. века Константина Костенечког, које је некада припадало манастиру Зограф на Светој Гори.⁷⁶

Од рукописа на руско-словенском језику, у којима се спомињу значајне личности из српске историје средњег века, сачувано је неколико служби (Светом Сави, краљу Милутину и кнезу Лазару) из 16. и 17. века.⁷⁷

⁶² Алфаветски каталози књига и аутореферата на руском језику од 18. века до 1979, књига на руском језику од 1980. до 2002, аутореферата дисертација на руском језику од 1980. до 1990, књига на страним европским језицима од 18. века до 1979, периодичних и текућих издања на руском језику од 18. века до 2009. и публикације на страним европским језицима од 19. века до 2009. Стручни каталог садржи информације о публикацијама издатим на руском и страним европским језицима од 18. века до 2014. и издањима на језику народа Руске федерације (осим руског), белоруском, летонском, литванском, молдавском, украјинском и естонском.

⁶³ Њима су обухваћени фондови: страних, картографских, нотних издања, нотних записа, ретких књига (Музеј књиге), рукописа, литературе из књижевности, библиотекарства, библиографије; новина, дисертација, литературе настале изван Русије, званичних и нормативних издања, главних издања приручника из библиографије, текућих периодичних издања, литературе „за општу употребу“ и литературе на језицима народа Азије и Африке.

⁶⁴ Пётр I Алексеевич или Пётр Великий (1672–1725), руски цар од 1682. до 1725. године.

⁶⁵ Михаил Илларионович Кутузов (1745–1813), руски генерал који се посебно истакао у одбрани приликом Наполеоновог похода на Русију 1812. године.

⁶⁶ Пётр Александрович Румянцев-Задунайский (1725–1796), руски војсковођа.

⁶⁷ Александр Сергеевич Грибоедов (1795–1829), дипломата и писац.

⁶⁸ Фёдор Иванович Тютчев (1803–1873), песник.

⁶⁹ Василий Осипович Ключевский (1841–1911), академик, историчар и професор Московског универзитета.

⁷⁰ Детаљније видети на: *Фонд рукописей*, преузето 19. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/rukopisi>.

⁷¹ Споменик је нашао В. И. Григорович на Светој Гори, а састоји се од 174 листа. – Детаљније видети у: Борђе Трифуновић, *Ка њочецима српске писмености* (Београд: Откровење, 2001), 19.

⁷² Бугарски ћирилицки споменик. – Детаљније видети у: Трифуновић, *Ка њочецима...*, 63.

⁷³ Бугарско изборно јеванђеље, које је писано ћирилицом преко избривног текста на глагољци с краја 11. века. Састоји се из 109 листова, од којих су 42 палимпсести. – Детаљније видети у: Трифуновић, *Ка њочецима...*, 62–63.

⁷⁴ Правни спис који је за потребе новоосноване српске архиепископије (установљена 1219. године) приредио Свети Сава и на основу кога је уређена Српска православна црква и тадашња држава.

⁷⁵ О изгледу рукописа детаљније видети на: *Фонд 87. Збирка В. И. Григоровича № 28*. Извличен из Синтагмы Матфеја Властаря и Законник Стефана Душана, другим каноническим и юридическим статьяма, преузето 20. 2. 2019, <http://old.stsl.ru/manuscripts/fond-87-sobranie-v-i-grigorovicha/28> и № 29. „Законник“ Стефана Душана, преузето 20. 2. 2019, <http://old.stsl.ru/manuscripts/fond-87-sobranie-v-i-grigorovicha/29>.

⁷⁶ Детаљније видети на: „Свет миру и соль земли“, *Выставка к 1190-летию со дня рождения святого равноапостольного Кирилла Философа*, преузето 24. 7. 2018, <http://olden.rsl.ru/ru/s7/s381/2017/cyirilphilosopher>.

⁷⁷ Детаљније видети на: Ана Рашковић, „Службе Светом Сави, Арсенију, Милутину и Лазару у новооткривеним руским знаменитим рукописима XVI–XIX века“, *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* Број 48 (2013): 9–24, преузето 18. 2. 2019, http://www.maticasrpska.org.rs/wordpress/assets/Book-br_48-5.pdf.

Поред претходно наведених дела, у оквиру Библиотеке налази се и неколико рукописних књига религиозног карактера написаних српским полууставним писмом, међу којима су: пергаментни псалтир из 13. века; псалтир са последовањем и одломци из Библије (текстови Старог завета) са почетка 15. века; зборник апокрифних списа из 15. века; четворојеванђеље из 16. века и зборник различитих текстова (слово Григорија Богослова о часном крсту, српски летописи, похвала часном крсту Христовом и други) из 16. века, сви писани на хартији.⁷⁸

Да би се корисник упознао са појединим рукописима, омогућен је и електронски приступ колекцијама који „(...) има за циљ да упозна читаоце са споменицима словенске књижевне културе, који се чувају у фондовима одељења рукописа Руске државне библиотеке, и да представи основне етапе у развоју словенске писане културе. (...) укључује преко хиљаду рукописних књига од X до XVIII века.“⁷⁹

Ретка и вредна издања обухватају око 400 хиљада јединица библиотечке грађе у распону од 15. века до нашег времена. „У фонду су детаљно представљена староштампана издања на руском језику од 16. до прве четвртине 19. века, страна издања од 15. до 17. века, књиге из познијих периода. Осим књига, у њему се налазе брошуре, леци, новине, часописи, ноте, карте, албуми.“⁸⁰ Међу инкунабулама налазе се издања Плинијевог *Природне историје* из 1469; Цицеронова писма пријатељима из 1469; Дантеова *Божанствена комедија* штампана у Венецији 1477. и друге. Од публикација значајних, пре свега за руску науку, обухваћена су прва издања Н. И. Лобачевског,⁸¹ Д. И. Менделеева,⁸² И. П. Павлова⁸³ и других. Поред тога, у оквиру ње налази се и прва руска датирана штампана књига, *Ајосшол* Ивана Фјодорова, из 1564. године, као и једна од најбољих колекција књига пред Петровске епохе и око 70% свих књига издатих у Русији од 1708. до 1800. године.

Од српских штампаних књига, у фонду Руске државне библиотеке налазе се: *Окшоиш* (1494) и *Псалтир с последовањем* (1495) штампани на Цетињу; *Псалтир с последовањем* (1544) и *Требник* (1546) штампани у манастиру Милешева; *Служабник* (1519); *Окшоиш* (1537); *Празнични минеј* (1538), *Требник* (1538–1540) из штампарије Божицара Вуковића у Венецији. Поред тога, поседује и *Јеванђеље* (1512) штампано у Трговишту. Ради боље доступности поједине старе штампане публикације су, као и рукописи, доступне у електронској форми.⁸⁴

Литература из библиотекарства, библиографије и књижевности обухвата око 200.000 јединица библиотечке грађе у распону од 18. века до нашег времена. „У фонду се налази литература из библиотекарства и књижевности, а такође и других области знања – чији садржај је из области информатике, културе, архивистике, научног истраживања, социологије, енциклопедије и приручници општег карактера, речници.“⁸⁵ Поред тога обухваћена су и издања Руске државне библиотеке.

Значајан део фонда нотних издања чини грађа од средине 18. до 19. века (прва издања Јохана Себастијана Баха, Антонија Вивалдија, Волфганга Амадеуса Моцарта, Ђоакина Росинија и других). Обухваћене су и колекције из библиотека некадашње Московске духовне академије, грофовских породица, чије публикације су конфисковане након револуције 1917, аутографи познатих руских композитора: Милије Алексејевича Балакирјева (Милиј Алексеевич

⁷⁸ Детаљнији подаци о њима могу се пронаћи у дигитализованим каталозима појединих колекција на адреси: *Печатные описания некоторых рукописных собраний*, преузето 20. 2. 2019, <http://old.stsl.ru/pechatnye-opisaniya-nekotorykh-rukopisnykh-sobranii>.

⁷⁹ *Электронная библиотека*, „Коллекция рукописей“, преузето 24. 7. 2018, <http://elibrary.rsl.ru/?menu=s410/elibrary/elibrary4454/elibrary44547316/&lang=ru>.

⁸⁰ Детаљније видети на: *Фонд редких и ценных изданий*, преузето 19. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/rare>.

⁸¹ Николай Иванович Лобачевский (1792–1856), математичар који је поставио темеље неевклидовске геометрије.

⁸² Дмитрий Иванович Менделеев (1834–1907), хемичар, творац периодног система елемената.

⁸³ Иван Петрович Павлов (1849–1936), лекар, добитник Нобелове награде за медицину и физиологију. Творац теорије о условном рефлексу.

⁸⁴ Детаљније видети на: *Электронная библиотека*, „Старопечатные книги“, преузето 24. 07. 2018, <http://elibrary.rsl.ru/?menu=s410/elibrary/elibrary4454/elibrary44544455/&lang=ru>.

⁸⁵ Детаљније видети на: *Фонд либраршур по библиошкеведениу, библиографоведениу и книговедениу*, преузето 19. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/obl>.

Балакирев, 1837–1910), Александра Константиновича Глазунова (Александр Константинович Глазунов, 1865–1936), Николаја Андрејевича Римски-Корсакова (Николай Андреевич Римский-Корсаков, 1844–1908) и великог оперског певача Фјодора Ивановича Шаљапина (Федор Иванович Шаляпин, 1873–1938).

Од некњижне грађе, у оквиру Библиотеке може се пронаћи и картографска збирка из различитих периода развоја Русије.⁸⁶

Данас се Руска државна библиотека налази на неколико локација, у просторијама које су у различитим периодима развоја ове установе коришћене за смештај фондова. Међу њима налази се и 37 читаоница, од којих су најзначајније: Ивановска (у оквиру које се организују изложбе и представља грађа из фондова од значаја за историју Руске државне библиотеке); Пашков дом са своја три одељења: рукописа, нотних издања и звучних записа и картографије. Посебну јединицу чини Музеј књиге, са поставком „(...) која је од 1983. године отворена за посетиоце. У оквиру ње представљени су уникатни примерци страних и државних издања од 15. до 21. века, обрасци тиражних и оригиналних графика; полиграфски материјали и инструменти; меморијални предмети виђенијих делатника у области књижевности; преко 1000 књига и предмета, повезаних са читањем и писмом.“⁸⁷ Изложбе и предавања одржавају се у оквиру: Плаве и Ружичасте сале и Мраморних степеница.

Континуирано образовање библиотекара остварује се у оквиру Центра за образовање Руске државне библиотеке. Предавачи су професори Московског државног института културе, специјалисти Руске државне библиотеке и других библиотека, као и научних удружења.

Издавачка делатност Руске државне библиотеке може се пратити од 19. века, када су штампани први каталози. Данас обухвата неколико целина, у оквиру којих се објављују радови засновани на теоријским и практичним истраживањима из области библиотекарства, историје и културе,⁸⁸ каталози изложби и материјали са конференција. Посебан део представљају библиографска издања⁸⁹ у вези са јубилејима значајних личности из руске науке и културе, или материјала везаних за догађаје из руске историје. Електронско издање публикације *Библиошека у епохи промена*,⁹⁰ које Руска државна библиотека издаје у последњих петнаест година, бави се савременим темама у библиотечко-информационој делатности. Поред монографских публикација, у оквиру ње издају се и периодична издања:⁹¹ *Библиошекарство*, *Прејлед културе*, *Весник Библиошечке асоцијације Евроазије*, *Новосћи Међународне федерације библиошечких удружења*, *Библиошечко дело – 21. век*, *Источна колекција*, *Књига у просјтранству културе* и *Медијашека и свеш*.⁹²

Међународну сарадњу Библиотеке у савременом добу могуће је сагледати кроз рад центра Међународне федерације библиотечких удружења⁹³ за говорнике руског језика основаног 2007. године. У оквиру њега је могуће добити све материјале Федерације који се односе на библиотечко-информационе науке преведене на руски језик. Текстови који се односе на рад Удружења објављују се у издањима Руске државне библиотеке: *Библиошекарство*⁹⁴ и *Новосћима*

⁸⁶ Колекција обухвата: карте и атласе из различитих периода развоја руске државе, планове градова и насеља, као и уџбеничке карте и атласе за период од друге половине 19. до почетка 20. века.

⁸⁷ Детаљније видети на: *Музеј књиги*, преузето 20. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/events/halls/muzej-knigi>.

⁸⁸ Едиције у оквиру издаваштва „Пашков дом“. – Детаљније видети на: *Пашков дом, издашельство*, преузето 20. 7. 2018, <http://olden.rsl.ru/ru/s3/s31/s317022/>.

⁸⁹ Детаљније видети на: *Библиографические издания*, преузето 22. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/editions/bibliography-editions/>.

⁹⁰ Детаљније видети на: *Библиошека в епохи йремен*, преузето 22. 7. 2018, <http://infoculture.rsl.ru/RSKD/main.htm?arch=ВЕР>.

⁹¹ Детаљније видети на: *Журналы РФБ*, преузето 20. 7. 2018, <https://www.rsl.ru/ru/editions/magazines-rgb/>

⁹² *Библиошековедение*; *Обсервајория кулшуре*; *Вешник Библиошечной Ассамбели Евразии*; *Новосћи IFLA*; *Библиошечное дело – XXI век*; *Восшочная колекција*; *Књига в йросштранствве кулшуре*; *Медиашсека и мир*.

⁹³ Савез Совјетских Социјалистичких Република био је члан Међународне федерације библиотечких удружења од 1959. године, као сведржавни библиотечки савез, док је Руско удружење библиотекара члан од 1994. године. Руска државна библиотека приступила је Удружењу три године касније.

⁹⁴ *Библиошековедение*.

Бурашиновић Б. „Руска државна библиотека у Москви...“, 52–66

Међународне федерације библиотечких удружења. Центар остварује сарадњу са: Библиотечким удружењем Евроазије,⁹⁵ Руским удружењем библиотекара, Националним библиотечким удружењем „Библиотеке у будућности“ и Руским удружењем електронских библиотека.

Поред тога се, кроз издавачку делатност, стручни и научни радници, као и остали заинтересовани корисници, упознају са делима руске и светске културе и науке. Публикације у оквиру електронских колекција омогућавају лакши приступ и стручну анализу текстова.⁹⁶

Закључак

Развој културних установа, па и библиотека, одраз је друштвенополитичких и економских промена у одређеном периоду. Чувајући у својим фондовима архивску грађу и документа знаменитих личности, штампане публикације (од проналаска штампе до савременог доба) и периодичне публикације из појединих периода, Руска државна библиотека доприноси бољем разумевању друштвеног и културног живота, не само Москве, већ и Русије на размеђу векова.

Данас је Руска државна библиотека савремени библиотечко-информациони центар. У оквиру њега се, као што је био случај кроз целокупну историју, одржавају скупови који доприносе побољшању библиотечког рада, на националном и међународном нивоу. Поред тога се, кроз издавачку делатност, стручни и научни радници, као и остали заинтересовани корисници, упознају са делима руске и светске културе и науке. Публикације у оквиру електронских колекција омогућавају лакши приступ и стручну анализу текстова.

За историју српске културе фондови Руске државне библиотеке значајни су због могућности приступа старим рукописним и штампаним књигама, које својом вредношћу представљају драгоцен допринос изучавању развоја, не само српског језика и писма, већ и српске књиге кроз векове.

Литература и извори:

1. *Aldus Manutius, italian printer*. Преузето 18. 8 2018. <https://www.britannica.com/biography/Aldus-Manutius>.
2. *Библиографические издания*. Преузето 22. 7. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/editions/bibliography-editions/>.
3. *Библиотека в эпоху перемен*. Преузето 22. 7. 2018. <http://infoculture.rsl.ru/RSKD/main.htm?arch=BER>.
4. Бородина, Валентина Александровна. *Читайшельская Вселенная Н. А. Рубакина*. Преузето 20. 7. 2018. <http://www.pedagogika-cultura.ru/po-rubrikam-3/vydayushchiesya-sootechestvenniki/borodina-v-a-chitatelskaya-vselennaya-n-a-rubakina>.
5. *День за днём, книга за книгой, Блог библиотечкарей Государственной универсальной научной библиотеки Красноярского края*. „2016. Любовь Борисовна Хавкина. К 145-летию со дня рождения“. Преузето 17. 7. 2018. <https://kraevushka.livejournal.com/588234.html>.

⁹⁵ Поред Руске државне библиотеке, чланице удружења су и: Руска национална библиотека, Сверуска државна библиотека стране литературе „М. И. Рудомино“, националне библиотеке Азербејџана, Белорусије, Казахстана, Киргизије, Молдавије, Јерменије, Таџикистана, Узбекистана и Удмуртске републике, председничка библиотека „Б. Н. Јељцин“, национална академска библиотека Казахстана, Централна научна библиотека „Н. И. Железнов“ при Московској сеоско-пољопривредној академији „К. А. Тимурјазева“, Руска државна библиотека за децу, Национална библиотека Украјине „Јарослав Мудри“ и Национална библиотека Украјине „В. И. Вернадски“.

⁹⁶ Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche; International Standard Organization; The International Council of Museums; International Council on Archives; International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centers; European Association of Sinological Librarians; Conference of Directors of National Libraries.

6. *Desiderius Erasmus, dutch humanist and scholar*. Preuzeto 18. 8 2018. <https://www.britannica.com/biography/Desiderius-Erasmus>.
7. *Электронная библиотека Института философии РАН, Новая философская энциклопедия*. „Максим Грек“. Preuzeto 15. 7. 2018. <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASH019bdfef58c38828fa2579b>.
8. *Электронная библиотека*. „Коллекция рукописей“. Preuzeto 24. 7. 2018. <http://elibrary.rsl.ru/?menu=s410/elibrary/elibrary4454/elibrary44547316/&lang=ru>.
9. *Электронная библиотека*. „Старопечатные книги“. Preuzeto 24. 7. 2018. <http://elibrary.rsl.ru/?menu=s410/elibrary/elibrary4454/elibrary44544455/&lang=ru>.
10. *Энциклопедияя всемирная история*. Preuzeto 15. 7. 2018. <https://w.histrf.ru>.
11. *Фонд литературы по библиотековедению, библиографоведению и книговедению*. Preuzeto 19. 7. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/obl>.
12. *Фонд 87. Збирка В. И. Григоровича № 29. „Законник“ Стефана Душана*. Preuzeto 20. 2. 2019. <http://old.stsl.ru/manuscripts/fond-87-sobranie-v-i-grigorovicha/29>.
13. *Фонд 87. Збирка В. И. Григоровича № 28. Извлечение из Синтагмы Матфея Властаря и Законник Стефана Душана, другими каноническими и юридическими статьями*. Preuzeto 20. 2. 2019. <http://old.stsl.ru/manuscripts/fond-87-sobranie-v-i-grigorovicha/28>.
14. *Фонд редких и ценных изданий*. Preuzeto 19. 07. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/rare>
15. *Фонд рукописей*. Preuzeto 19. 7. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/about/funds/rukopisi>.
16. *Из истории Гатчинского дворца и имения Выставка архивных документов из фондов Центральной государственной исторической архива Санкт-Петербурга*. „К. П. Победоносцев“. Preuzeto 17. 7. 2018. https://spbarchives.ru/gatchinapalace_5.6.
17. *История Государственной ордена Ленина библиотеки СССР имени В. И. Ленина за 100 лет: 1862–1962*. Москва: Государственная ордена Ленина библиотека СССР имени В. И. Ленина, 1962.
18. Коваль, Людмила Михайловна. *На благе просвещения: Из истории Российской государственной библиотеки*. Москва: Пашков дом, 2012.
19. *Konstantin von Tischendorf, german scholar*. Preuzeto 18. 8 2018. <https://www.britannica.com/biography/Konstantin-von-Tischendorf>.
20. *Mala enciklopedija Prosveta. Opšta enciklopedija 1 (A–L)*. Drugo izdanje. Beograd: Prosveta, 1970.
21. *Музей книги*. Preuzeto 20. 7. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/events/halls/muzej-knigi>.
22. *Научная электронная библиотека, Исторические науки, Отечественная история*. „Д. А. Милютин – государственный деятель и историк русской армии“. Тема диссертации и автореферата по ВАК 07.00.02, кандидат исторических наук Габелко, Дмитрий Евгеньевич. Preuzeto 20. 7. 2018. <http://www.dissercat.com/content/d-milyutin-gosudarstvennyi-deyatel-i-istorik-russkoi-armii>.
23. *Пашков дом, издательство*. Preuzeto 20. 7. 2018. <http://olden.rsl.ru/ru/s3/s31/s317022/>.
24. *Печатные описания некоторых рукописных собраний*. Preuzeto 20. 2. 2019. <http://old.stsl.ru/pechatnye-opisaniya-nekotorykh-rukopisnykh-sobranii>.
25. *Православная Энциклопедия под редакцией Патриарха Московского и всея Руси Кирилла*. Preuzeto 18. 8. 2018. <http://www.pravenc.ru/>.
26. *Прошлое, История библиотеки, 1946–2003. сегодня*. Preuzeto 19. 7. 2018. <http://leninka.ru/index.php?doc=389>.
27. Rašković, Ana. „Službe Svetom Savi, Arseniju, Milutinu i Lazaru u novootkrivenim ruskim znamenim rukopisima XVI–XIX veka“. *Zbornik Matice srpske za scenske umetnosti i muziku* Broj 48 (2013): 9–24. Preuzeto 18. 2. 2019. http://www.maticasrpska.org.rs/wordpress/assets/Book-br_48-5.pdf.
28. *Румянцевский музей, виртуальная реконструкция*. Preuzeto 16. 7. 2018. <http://www.rmuseum.ru/>.
29. „Свет миру и соль земли“. *Выставка к 1190-летию со дня рождения святого равноапостольного Кирилла Философа*. Preuzeto 24. 7. 2018. <http://olden.rsl.ru/ru/s7/s381/2017/cyrilphilosopher>.
30. *Свято-Троицкая Сергиева Лавра. Биография и творчество прейподобного Андрея Рублева*. Preuzeto 18. 8. 2018. <http://www.stsl.ru/news/all/biografiya-i-tvorchestvo-prepodobnogo-andreya-rubleva>.

Бурашиновић Б. „Руска државна библиотека у Москви...“, 52–66

31. *Соштрудници РНБ — дејтели науки и култури Биографическиј словарь*, т. 1–4. Преузето 16. 7. 2018. <http://nlr.ru/>.
32. Stipčević, Aleksandar. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.
33. Trifunović, Đorđe. *Ka počecima srpske pismenosti*. Beograd: Otkrovenje, 2001.
34. *Устав Росийскоу јосударсџвенноу бидлиошеки*. Преузето 20. 7. 2018. https://www.rsl.ru/photo/!_ORS/1-O-BIBLIOTEKE/7-documenty/obshie/1_ustav-rgb.pdf.
35. Žerne, Žak. *Kineski svet*. Beograd: Clio, 2007.
36. *Журналы РГБ*. Преузето 20. 7. 2018. <https://www.rsl.ru/ru/editions/magazines-rgb/>.

Росийская государственная библиотека в Москве – от музейного фонда до национальной коллекции

Резюме

В этой работе описываются история и фонды Росийской государственной библиотеки в Москве, начиная с музея Румянцева, учрежденного в Санкт-Петербурге в 1828 году, и по сей день. Особое внимание уделено периоду с шестидесятых годов 19 века, когда фонды упомянутого музея были перевезены из Санкт-Петербурга в Москву, став таким способом первой музейной коллекцией в Росийской империи. На основании действующих тогда правил, нынешняя Росийская государственная библиотека была первой общедоступной библиотекой в Москве. Частью ее книжных фондов были тогда, как и сегодня, рукописные и печатные публикации разных периодов сербской истории.

После революции в 1917 году, перед этим учреждением были поставлены новые задачи, вытекающие из правил тогдашнего государственного строя, который, несмотря на некоторые периодические изменения, сохранился до начала девяностых годов 20 века. Новые обстоятельства способствовали повторной перемене статуса и роли Росийской государственной библиотеки, что и в 21 веке, благодаря внедрению новых информационных технологий, развивается успешно.

Ключевые слова: Росийская государственная библиотека, Москва, Румянцевский музей, история, коллекции, организация, сербские рукописные и печатные книги

Russian State Library – from Museum Fund to the Collection of National Significance

Summary

This work describes the development and collections of the Russian State Library in Moscow, from the foundation of the Rumyantsev Museum in Saint Petersburg in 1828, to the present day. Special attention is given to the period of the sixties of the 19th century, when the fund of the Rumyantsev Museum was relocated to Moscow, where it represented the first museum collection in the Russian Empire. The Russian State Library was the first public library in Moscow, according to the regulations of that time. Manuscripts and printed publications from different periods of Serbian history were, and still are, part of its fund.

After the revolution of 1917, new tasks were set before this institution, in accordance with the state system which, despite adjustments in certain periods, survived until the beginning of the nineties of the 20th century. The Second World War was the time of great difficulties for the Russian State Library, but in spite of all, its collections were saved. New circumstances have made the Russian State Library change its status and role once again. Today, it is a modern library and information center whose role has been developing successfully, due to the use of new information technologies of the 21st century.

Keywords: Russian State Library, Moscow, history, collections and organisation, Rumyantsev Museum, Serbian manuscripts and printed books

Примљено: 28. августа 2018.
Исправке рукописа: 15. марта 2019.
Прихваћено за објављивање: 24. марта 2019.

Руска државна библиотека у Москви – од музејске збирке књига до колекције од националног значаја by Биљана М. Ђурашиновић is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).